

روز تاریک تهران

وقایع نگاری کودتای انگلیسی-آمریکایی ۲۸ مرداد خیابان به خیابان در پایتخت

۷۰ سال پیش در چنین روزهایی تهران در گیر آشوب جمعی از مخالفان و موافقان دولت مصدق بود؛ آشوبی که بخش عمده آن را ۴ گروه از اراذل و اوباش معروف تهران هدایت می کردند و هدف آنها یورش و اشغال خانه دکتر مصدق و مکان های مهمی از جمله رادیو، تلگرافخانه، شهرنمایی و وزارتخانه ها و ساختمان های استراتژیک بود. اطلاعات این گزارش بر اساس پژوهش های میدانی خبرنگار، بررسی اسناد و صحبت های تهران شناسان و محققانی چون اردشیر آل عوض، نصرالله حدادی، محسن جلیلوداد و علیرضا زمانی تهیه و تنظیم شده است.

اشغال رادیو تهران

ماجرا: رادیو تهران که اشغال شد نخستین بار مهدی میراشرفی از همان جا اعلام کرد که کودتای ۲۸ مرداد پیروز شده است. طبق روال همیشگی، رادیو تهران صبح ۲۸ مردادماه در حال اجرای برنامه های روز بود. اما فعالیت این رادیو تا گهان حدود ۱۵ دقیقه قطع می شود. بنا به اسناد آبی آی اس، ساعت ۱۲:۰۳ پخش این شبکه رادیویی دوباره با صدای داد و فریاد و هیاهوهای معشوش که در میان آنها شنیده می شد مصدق عزل و قدرت خلع شد، فعالیتش را شروع کرد. به اعتقاد تحلیلگران، این اقدام مهم بود چون به شهرستان ها پیام رساند که باید پشت کودتا باشند و همچنین به بی طرف های ارتش فهانند که باید از کدام طرف حمایت کنند.

خانه های برای مبارزه با استعمار

ماجرا: آیت الله کاشانی طی سال هایی که دکتر مصدق نماینده مجلس و نخست وزیر بود از او بسیار حمایت می کرد. این حمایت به ویژه از مجلس شانزدهم که لایحه ملی شدن صنعت نفت به جدر آن مورد پیگیری قرار گرفت، محسوس تر شد، اما پس از قیام سی تیر سال ۱۳۳۱، میان مصدق و آیت الله کاشانی اختلافاتی بروز کرد.

ساعت شماری یک روز شوم

اقدامات برای پیروزی کودتا از ساعت های نخستین ۲۸ مرداد آغاز شد و تا پاسی از شب بعد از مخفی شدن مصدق در خانه دکتر معظمی و غارت شدن خانه اش ادامه داشت. در این بخش در ساعت های مختلف فعالیت هایی را که در این روز انجام شده مرور می کنیم.

موقعیت خیابان فلسطین

پلاک ۱۰۹

ماجرا: دکتر مصدق در سال های نخست وزیری خود در خانه های نزدیک تقاطع پاستور، زندگی می کرد. روز ۲۵ مرداد ۱۳۳۲ طبق نقشه سازمان های جاسوسی آمریکا و انگلیس برای براندازی دولت مصدق، شاه دستور عزل دکتر مصدق را صادر و رئیس گارد سلطنتی، سرهنگ نصیری را موظف کرد تا با محاصره خانه نخست وزیر فرمان را به او ابلاغ کنند. ولی نیروهای محافظ نخست وزیری در یک حرکت غافلگیر کننده رئیس گارد سلطنتی و نیروهایش را خلع سلاح کردند و نقشه کودتای ۲۵ مرداد با شکست روبه رو شد. اما در روز ۲۸ مرداد، ساعت ۲۳:۳۰ ظهر، به دلیل خیانت رئیس شهرنمایی و بی توجهی رئیس ستاد ارتش دولت مصدق، مهاجمان توانستند پس از چندین ساعت تیرد خونین، خانه دکتر مصدق را تخریب کنند و به آتش بکشند.

موقعیت میدان بهارستان

رویاریویی مخالفان و موافقان کودتا

ماجرا: میدان بهارستان محل تجمع موافقان و مخالفان مصدق بود. در روزهای قبل از کودتا موافقان مجسمه رضا پهلوی در میدان بهارستان را به زیر کشیدند، اما پس از پایان کودتا این مجسمه را دوباره در مکان خود نصب کردند و تا انقلاب ۱۳۵۷ همانجا ماند.

موقعیت میدان های بهارستان، توپخانه و ارک

تخریب دیوار دفاعی هواداران مصدق با تانک

ماجرا: تانک های بسیاری از یادگان های سلطنت آباد قصر و عشرت آباد که در اختیار ارتش بود، به سمت میدان های ارک، بهارستان و توپخانه رهسپار شدند. فرماندهی تیم نخست برعهده سرهنگ نوذری در یادگان سلطنت آباد، سرهنگ رستم نوذری در یادگان قصر (تیپ زهی اول) و سرهنگ اشراقی در یادگان عشرت آباد بود.

موقعیت میدان توپخانه

تشکیل ستاد فرماندهی عملیات

ماجرا: نیروهای طرفدار شاه و نیروهای نظامی، ستادی را برای استقرار نیروهای نظامی و تانک هادر خیابان اصلی تشکیل می دهند که این ستاد در ساختمان پست و تلگراف و تلفن میدان توپخانه مستقر شد. این ستاد تقریباً تا بعد از محاصره خانه مصدق و پیروزی کودتا برقرار بود.

موقعیت پل جوانیه

تخریب اموال عمومی

ماجرا: یکی دیگر از دسته های اوباش به سرکردگی بیوک صابر بود که گروهی را متشکل از اراذل محله جوانیه برای این کودتا هدایت می کرد. صابر با حدود ۲۰۰ تا ۳۰۰ نفر از کارگرهای گشتارگاه راهی میدان مولوی و تقاطع بوذرجمهری شدند تا اموال عمومی را تخریب کنند.

موقعیت میدان امین السلطان

محل منازعات

ماجرا: یکی از بزرگ ترین دسته های نیروهای حامی کودتا در ۲۸ مرداد مربوط به تعدادی از افراد بازار میوه و تره بار بود. سسر کرده این گروه از چند روز قبل با دوستان و طرفدارانش قرار تجمع در محدوده میدان امین السلطان را برای روز کودتا گذاشته بود.

صبح ۵	۶	۱۰	۱۰:۲۰	۱۰:۳۰	۱۱:۳۰	۱۲	۱۳:۳۰	۱۴	۱۵	۱۵:۱۰	۱۵:۳۰	۱۶	۱۹:۱۷
-------	---	----	-------	-------	-------	----	-------	----	----	-------	-------	----	-------

انهدام هدف های بی حفاظ در اطراف بهارستان	تخریب و آتش زدن دفتر حزب ایران و ورود نیروهای نظامی و نیروهای مخفی به آنجا	راه افتادن دسته های اوباش به سمت میدان های توپخانه، ارک و بهارستان	اعزام تانک به مکان های تعیین شده	اشغال ساختمان شهرداری	به آتش کشیدن و اشغال مکان هایی همچون دفتر روزنامه باختر امروز	اشغال ادارات تبلیغات	اشغال وزارت امور خارجه و تلگرافخانه	اشغال شهرنمایی و رسیدن تانک های تعیین شده	اشغال دژنایی، ساختمان استراتژیک در میدان توپخانه	به آتش کشیدن روزنامه شورش، متعلق به کریم پور شیرازی	تسخیر ایستگاه پخش رادیو تهران	زاهدی با موافقان کودتا در محله بیسیم صحبت کرد	تصرف خانه مصدق
--	--	--	----------------------------------	-----------------------	---	----------------------	-------------------------------------	---	--	---	-------------------------------	---	----------------

سه شنبه ۲۳ مرداد ۱۴۰۳ شماره ۶۱ صفحه ۵ و ۴

ماجرا: در حمله به خانه نخست وزیر، مصدق به همراه افراد دیگری در خانه حضور داشتند. مصدق به دوستان می گوید که شمار وید، من می خواهم در این خانه بمانم و در این راه شهید شوم، نیاز نیست شما بمانید. در نهایت او به سختی قبول می کند و مشهدی محمد که سرایدار خانه مصدق بود، نردبانی را روی دیوار می گذارد، همه از دیوار رد می شوند و به خانه همسایه می روند. در خانه اول از ترس اینکه لو بروند، نردبان را کنار دیوار می گذارند و به خانه بعدی می روند و سرانجام با چند خانه فاصله، مصدق در خانه همسایه اش، دکتر معظمی، مخفی و همان جادستگیر می شود.

